

Voorwoord

De systeemtheorie is een onderdeel van de sociale psychologie. Het gaat in de systeemtheorie niet in eerste instantie om individuele personen, maar om relaties tussen personen, relatiepatronen, groeps- en gezinsstructuren en andere menselijke verbanden waarin mensen met elkaar verkeren.

Vroeger, toen hulpverlening in eerste instantie werd gezien als het helpen en ondersteunen van individuen, konden hulpverleners volstaan met een zekere bagage aan psychologische theorie. Tegenwoordig wordt onderkend dat de *context* en de *sociale structuren* waarin mensen vastlopen om aandacht en analyse vragen. In deze behoefte voorziet de systeemtheorie.

De systeembenadering is een manier van kijken naar en omgaan met individu-overstijgende sociale systemen, zoals gezinnen, leefgroepen, teams, organisaties en andere groeperingen. Hoe uiteenlopend de diverse sociale systemen ook mogen zijn, ze voldoen steeds aan bepaalde kenmerken en wetmatigheden die voor sociale systemen in het algemeen gelden. Deze wetmatigheden liggen vooral op het gebied van de communicatie binnen deze systemen. Aan deze gemeenschappelijke kenmerken van sociale systemen en aan de wetmatigheden op het gebied van de communicatie binnen systemen is het grootste deel van dit boek gewijd.

Daarbij gaat de aandacht niet uit naar de individuen die deel uitmaken van het systeem, maar naar het systeem als geheel en naar de relatie- en communicatiepatronen die het systeem kenmerken. Systeemtheorie is dus individu-overstijgend of bovenpersoonlijk van aard.

De systeembenadering biedt niet alleen een manier om naar systemen te kijken, maar verschaft ook aanknopingspunten om binnen systemen interventies te doen vanuit het bredere zicht op het geheel. De systeembenadering heeft dus een theoretische, maar ook een praktische kant en levert de grondslag voor het doen van interventies bij het werken met gezinnen, leefgroepen, teams, organisaties en wijken.

In de afgelopen veertig jaar is er vanuit de systeembenadering veel praktische methodiek ontwikkeld op het terrein van de hulpverlening aan gezinnen. Met betrekking tot het werken met leefgroepen, teams, organisaties en wijken is de toepassing van de theorie veel minder ver gevorderd. In dit boek wordt geprobeerd een bijdrage te leveren aan de methodiekontwikkeling op het terrein van organisaties, sociaalpedagogische hulpverlening en wijkontwikkeling.

Opbouw boek

Theorie en praktijk gaan in dit boek hand in hand. Deel I en II gaan over de theorie, die uitgebreid wordt geïllustreerd aan de hand van voorbeelden op tal van levensgebieden. Deel III is gewijd aan de toepassingsgebieden waarop de theorie betrokken wordt: gezinnen, leefgroepen, organisaties en wijken. In dit boek wordt het toepassingsterrein van de systeembenadering bewust breder opgevat dan louter het gebied van de gezinsbehandeling.

Hoewel de lezer in de praktijkhoofdstukken van deel III veel methodische noties en praktische aanwijzingen aantreft, zijn deze hoofdstukken in eerste instantie bedoeld als illustratie van de systeemtheoretische denkwijze. Ik beschouw mijn boek dan ook niet als een methodiekleerboek. Ik ben een theorieleraar en wil me niet op oneigenlijke wijze een bevoegdheid toe-eigenen die aan praktijkdocenten is voorbehouden. Voor de methodische vorming dient andere literatuur te worden geraadpleegd.

Ik betreur het dat veel studenten slechts kennismaken met deze boeiende leerstof aan de hand van vijf à tien pagina's systeemtheorie die een beperkt onderdeel vormen van een boek over gezinsbehandeling. Dat kan niet genoeg zijn als men zich de systeemtheoretische denkwijze daadwerkelijk eigen wil maken, om in staat te zijn om op creatieve wijze in de praktijk zijn eigen interventies gestalte te geven. Systeemtheorie is niet zomaar een brokje kennis. Het is een zienswijze, een wereld die je pas gaat ontdekken en begrijpen als je 'anders leert kijken'. *Anders kijken* wil studenten ertoe uitrusten dat zij zich – als een vis in het water – in deze bijzondere denkwereld kunnen bewegen. Alleen door middel van een indringende kennisname wordt een creatieve omgang met de systeemtheorie mogelijk en zal men het niveau van receptachtige interventies kunnen overstijgen. Dit boek opent daartoe de deur.

De doelgroep? De systeemtheorie zou mijns inziens deel moeten uitmaken van de opleidingen voor maatschappelijk werkers, sociaalpedagogisch hulpverleners, pedagogen, sociaaljuridisch dienstverleners, psychologen, personeelsadviseurs of HR-functionarissen, cultureel en maatschappelijk vormingswerkers, wijkmanagers, opbouwwerkers, onderwijzers, leraren, managers, artsen, psychiaters, wijkverpleegkundigen, sociaalpsychiatrisch verpleegkundigen, andere werkers in de gezondheidszorg, pastoren, predikanten en juristen. Ja, dat is een brede doelgroep. Bij de opsomming van deze beroepsgroepen heb ik me uitsluitend laten leiden door het belang van de cliënten van deze professionals.

Ik hoor graag eventuele op- en aanmerkingen met betrekking tot dit boek. Schroom niet om mij van uw commentaar in kennis te stellen. Daartoe bedien ik mij van een hedendaags interactief medium:

joopwillemse@telfort.nl

Bij de derde, herziene druk

Er zijn verschillende zaken veranderd: *Anders kijken* gaat online! Dit pad is door mij voor het eerst betreden en het was soms een onwennig pad. Er is een website aan het boek toegevoegd. Op deze website kan de lezer videofragmenten vinden die bedoeld zijn om de tekst te illustreren. Verder treft men op deze website toetsvragen aan, bij alle hoofdstukken behalve bij de ► hoofdstukken 11 en 13.

Verder heb ik vele honderden kleine veranderingen aangebracht, die allemaal bedoeld zijn om de leesbaarheid en begrijpelijkheid te vergroten. De toegankelijkheid van de tekst was daarbij het enige richtsnoer.

Joop Willemse

Utrecht, 2015

Anders kijken

Theorie en praktijk van de systeembenadering

Willemse, J.

2015, IX, 343 p. 21 illus., Softcover

ISBN: 978-90-368-0843-9